

UNIVERSITATEA BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT

MĂSURILE EDUCATIVE APLICABILE
MINORILOR INFRACTORI
- REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT -

Coordonator:

Prof. univ. dr. Constantin Mitrache

Doctorand :

Lorena- Mihaela ZIDARU

București

2019

Lucrarea de față este dedicată analizei măsurilor educative, categorie de sancțiuni aplicabile exclusiv minorilor care au săvârșit infracțiuni. Apariția noilor reglementări în materie penală (noul cod penal și noul cod de procedură penală) a fost dictată de o nouă viziune a legiuitorului penal român. Acesta a urmărit simplificarea reglementărilor astfel încât aplicarea lor să se realizeze mai rapid și facil, dar și transpunerea în sistemul nostru de drept a principiilor adoptate la nivel european și apropierea acestuia de sistemele celorlalte state europene.

Această nouă perspectivă a determinat, printre alte modificări, schimbarea regimului sancționator al minorilor prin înlăturarea pedepselor și menținerea exclusiv a măsurilor educative. La rândul lor, aceste măsuri educative au fost regândite, iar în noua legislație penală au fost introduse măsuri noi, de inspirație preponderent franceză și spaniolă. Studiul de față a debutat în anul 2014 și a continuat în anii următori cu o abordare axată atât pe aspecte teoretice, cât și pe exemple și cazuri din practica instanțelor naționale. Acestea din urmă au avut menirea de a ilustra și evidenția aspecte de drept cu care practica judiciară s-a confruntat, unele dintre ele negăsindu-și un răspuns evident în legislație și literatura juridică.

În cuprinsul lucrării, în măsura în care a fost necesar, am făcut apel la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, dar și la cea a instanței supreme naționale și cea a instanței constituționale. Totodată, lucrarea cuprinde referiri la reglementarea instituțiilor de drept în sistemele de unde acestea provin și care au constituit sursă de inspirație pentru legiuitorul național. Nu în ultimul rând, lucrarea include considerații personale, de multe ori cu un caracter pronunțat critic referitoare la unele dintre particularitățile măsurilor educative. Ca structură, lucrarea cuprinde zece capitole, fiecare dintre acestea fiind organizat în secțiuni și subsecțiuni pentru a facilita examinarea și implicit înțelegerea noțiunilor abordate.

Primul capitol cuprinde două secțiuni: aspectele criminologice și evoluția reglementărilor privind regimul sancționator al minorilor. În secțiunea dedicată aspectelor criminologice am analizat definițiile unor noțiuni precum „devianță”, „delincvență”, „infracționalitate”, „criminalitate” care au primit definiții și explicații multiple în lucrările de specialitate, precum și raportul dintre acestea, sfera pe care o acoperă și delimitează fiecare dintre concepte. Totodată, am examinat noțiunea de „minor în pericol sau în dificultate” și necesitatea includerii în obiectul de studiu criminologic a acestei categorii deoarece ei ajung să constituie izvor pentru categoria minorilor infractori. Am arătat de asemenea condițiile în care este angajată răspunderea minorilor din punct de vedere al vârstei acestora, inclusiv prezumția absolută a lipsei de discernământ înainte de împlinirea a 14 ani, precum și prezumția relativă a lipsei discernământului pentru minorii care au între 14 și 16 ani și prezumția relativă a existenței discernământului pentru minorii care au între 16 și 18 ani.

În aceeași secțiune am prezentat etiologia delincvenței juvenile ca act individual și etiologia delincvenței juvenile ca fenomen social. Teoriile avansate în timp cu privire la cauzele delincvenței juvenile la nivel de individ se împart în două mari categorii: teoriile constituționaliste (delincvența este un fenomen înnăscut, ea își are originea în individ) și teoriile mediului social (delincvența este rezultatul influenței pe care mediul social o are în formarea personalității individului). În privința factorilor interni (endogeni) cărora li s-a atribuit delincvența juvenilă, aceștia au vizat rolul eredității, respectiv rolul structurilor dobândite. În privința factorilor externi (exogeni) cărora li s-a atribuit delincvența juvenilă, aceștia au privit influența mediului ineluctabil, influența mediului ocazional, influența mediului ales sau acceptat și influența mediului impus.

Dincolo de analiza delincvenței juvenile și a cauzelor sale la nivel de individ, aceasta poate fi privită și ca fenomen general, influențat de dezvoltarea în ansamblu a societății. Astfel, teoreticienii au reținut că anumite trăsături ale situației politice din unele țări generează un nivel ridicat de criminalitate care include și criminalitatea juvenilă. Un alt factor care influențează delincvența într-un stat, inclusiv cea juvenilă este dezvoltarea economică (sărăcia se reflectă și în rata criminalității, dar și șomajul poate produce efecte criminogene). Pe de altă parte, delincvența juvenilă poate caracteriza și societățile în care există o abundență a bunurilor de consum, mai ales că în aceste tipuri de societăți este întâlnită o dezvoltare deosebită a tehnicii și tehnologiei în general care creează tentații pentru unii minori. Totodată, familiile din marile orașe sunt caracterizate prin aceea că părinții sunt deseori foarte ocupați, astfel că neglijează supravegherea și îngrijirea copiilor lor, aceștia din urmă fiind expuși influențelor externe, inclusiv criminogene. S-a stabilit o legătură directă între nivelul delincvenței juvenile din anumite zone geografice și nivelul de cultura, multiple anchete sociale relevând că deseori tinerii care comit acte de delincvență prezintă un nivel de educație sub medie.

A doua secțiune a capitolului întâi este dedicată evoluției reglementărilor privind regimul sancționator al minorilor din perioada anterioară anului 1936 până în prezent. Astfel, am prezentat succint reglementările anterioare anului 1936 care prevedeau un sistem sancționator destul de aspru pentru minori ce includea pedepse corporale, pedepse privative de libertate, dar și pedeapsa cu moartea, precum și obligativitatea luării de măsuri speciale pentru minorii care au comis fapte penale, dar nu au acționat cu discernământ. Codul penal din 1936 care a urmat acestor legiuiri prevedea un sistem sancționator mixt compus din măsuri de siguranță (gândite de fapt ca măsuri educative prin scopul lor) și pedepse. Regula era luarea unei măsuri de siguranță, instanța urmând să se orienteze către pedepse doar dacă își forma convingerea că măsura este nesatisfăcătoare. Pentru minorii care nu răspundeau penal erau prevăzute măsuri de ocrotire și pentru prima oară în legislația din România era reglementată obligația efectuării unei anchete sociale care să furnizeze instanței de judecată informații privind comportamentul, antecedentele și starea morală a minorului.

Codul penal din 1968 a păstrat sistemul sancționator mixt format din pedepse și măsuri educative, precum și regula luării unei măsuri, stabilirea pedepsei fiind excepția. Cu toate acestea, orientarea instanțelor în perioada următoare a fost preponderent către pedepse, fapt ce a făcut necesară intervenția Plenului Tribunalului Suprem printr-o decizie de îndrumare a instanțelor. Decretul nr.218/1977 a adus modificări importante pentru minori în cazul cărora s-a optat pentru un sistem format exclusiv din măsuri educative. Din analiza scopului declarat al acestui act normativ rezultă caracterul specific perioadei respective și regimului politic existent, orientat spre sancționarea prin muncă a celor cu o conduită reprobabilă.

Ulterior, Legea nr. 104/1992 a abrogat Decretul 218/1977, astfel că de la data de 1 octombrie 1992 a redevenit aplicabil sistemul sancționator prevăzut de codul penal anterior care includea atât măsuri educative, cât și pedepse. Legea nr. 140/1996 care a modificat și completat Codul penal a introdus o instituție nouă de drept penal, aceea a suspendării executării pedepsei sub supraveghere ori a suspendării sub control. Așa cum am arătat anterior, actualul cod penal a adus modificări majore în materia regimului sancționator al minorilor, deoarece a înlăturat pedepsele și a menținut exclusiv măsurile educative, acestea din urmă fiind împărțite în privative de libertate (internarea într-un centru educativ, internarea într-un centru de detenție) și neprivative de libertate (stagiul de formare civică, supravegherea, consemnarea la sfârșit de săptămână, asistarea zilnică).

În ceea ce privește luarea măsurilor educative, regula este că față de minorul infractor instanța ia o măsură neprivativă de libertate. Posibilitatea ca instanța de judecată să ia față de minor o măsură privativă este prevăzută în două situații: a) dacă a mai săvârșit o infracțiune pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată sau a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat; b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață. Cu toate acestea, și în situațiile anterior menționate instanța are opțiunea de a alege între o măsură privativă sau neprivativă.

În capitolul al doilea sunt examinate aspectele generale privind luarea măsurilor educative, iar în secțiuni distincte, obligațiile ce pot fi impuse pe durata executării măsurilor educative, incidența pluralității de infracțiuni, prescripția răspunderii penale și prescripția executării măsurilor educative. În privința obligațiilor am considerat necesar să sublinem că ele pot însoți doar măsurile educative neprivative de libertate, iar necesitatea lor este cerută în unele cazuri de particularitățile minorului delinvent și nevoile sale de reeducare care impun măsuri sporite de intervenție, apte să determine modificarea comportamentului și alinierea la normele de drept. Pentru că procesul de supraveghere a minorului poate cunoaște unele schimbări, legiuitorul a reglementat posibilitatea modificării obligațiilor în sensul încetării lor, impunerii unor obligații noi sau menținerii celor stabilite, dar sporind sau diminuând condițiile de executare.

Pluralitatea de infracțiuni în cazul minorului poate privi situația în care acesta a săvârșit mai multe infracțiuni în timpul stării de minorat, respectiv a săvârșit infracțiuni atât în timpul cât era minor, cât și după majorat. Soluțiile adoptate de legiuitor în privința regimului sancționator sunt și ele diferite. Astfel, pentru mai multe infracțiuni săvârșite în timpul cât era minor, regula este luarea unei măsuri educative unice pentru întreg ansamblul infracțional. Pentru a doua situație textul de lege a prevăzut cazuri diferite în funcție de caracterul privativ sau neprivativ al măsurii educative luate pentru infracțiunea comisă ca minor și de natura pedepsei principale stabilite pentru infracțiunea comisă ca major.

În ipoteza în care față de un major s-a dispus amânarea aplicării pedepsei ori o pedeapsă a cărei executare a fost suspendată sub supraveghere sau executată în regim de detenție, dar din care a fost liberată condiționat, iar în timpul termenului de supraveghere se descoperă că persoana a săvârșit pe timpul minorității o infracțiune sancționată printr-o măsură educativă privativă se dispune anularea amânării, suspendării sau liberării.

În ceea ce privește prescripția răspunderii penale, singurele dispoziții derogatorii de la regimul sancționator prevăzut pentru majori vizează aspectul că termenele se reduc la jumătate pentru cei care erau minori la data săvârșirii infracțiunii. În mod similar prescripția executării măsurilor educative este guvernată de regulile stabilite pentru infractorii minori, doar termenele fiind adaptate minorilor: 2 ani pentru măsurile neprivative de libertate, respectiv un termen egal cu durata măsurii, dar nu mai redus de 2 ani pentru măsurile privative de libertate.

Capitolele trei-opt sunt consacrate examinării măsurilor educative neprivative și privative de libertate, fiecare măsură fiind analizată într-un capitol distinct din punct de vedere al aspectelor generale (noțiune, reglementare, scop), conținutului (condiții de luare a măsurii, durata acesteia, posibilitatea amânării sau întreruperii sale, suportul instituțional, cuprinsul programului pe care îl presupune măsura, punerea în executare, consecințele nerespectării măsurii). Pentru măsurile privative de libertate analiza a mai cuprins aspecte legate de modificări ale regimului de executare (posibilitatea înlocuirii cu măsura asistării zilnice, posibilitatea liberării din centru).

În capitolul al treilea este examinată măsura stagiului de formare civică, măsură educativă inspirată din dreptul francez care nu are un corespondent în codul penal român anterior, fiind de noutate absolută. Pe parcursul perioadei în care minorul participă la acest program, misiunea celor care organizează stagiul este de a explica minorului care sunt consecințele pe care le poate suporta în cazul în care continuă pe drumul infracțional, consecințe legale și sociale, astfel încât acesta să fie responsabilizat cu privire la comportamentul său în viitor. Stagiul este considerat cea mai ușoară măsură neprivativă din actualul cod penal român, așașar instanța poate opta pentru acesta în cazul unor infractori de pericolozitate socială redusă sau a unor infracțiuni cu pericol social scăzut.

În codul penal nu s-a prevăzut o durată minimă a măsurii, astfel că instanța are posibilitatea să stabilească o durată oricât de redusă a măsurii, dar durata maximă a măsurii este de 4 luni. În dreptul nostru nu s-a prevăzut o dispoziție referitoare la posibilitatea de a dispune întreruperea măsurii stagiului de formare dacă apar cauze care să determine necesitatea unei întreruperi, cum este întâlnită în dreptul francez. Prin urmare, în legislația română nici serviciul de probațiune, nici instanța de judecată nu au la dispoziție un instrument oferit de legiuitor prin care să poată întrerupe măsura stagiului. În opinia noastră însă, de lege ferenda o astfel de procedură ar trebui reglementată deoarece în practică se pot ivi impedimente la începerea sau continuarea desfășurării măsurii.

La nivel instituțional, serviciul de probațiune printr-un consilier de probațiune desemnează instituția din comunitate unde se desfășoară stagiul, urmând ca același consilier să coordoneze și să supravegheze derularea stagiului. În dreptul nostru legiuitorul român a reglementat posibilitatea participării și a altor actori din afara serviciului de probațiune la executarea măsurilor neprivative. Astfel de instituții pot fi persoanele juridice de drept public și de drept privat. Cele dintâi, prin faptul că fac parte din sistemul statal au obligația să acorde sprijin și să contribuie cât mai eficient la reeducarea minorilor delincvenți, cele din a doua categorie, la inițiativa lor, sunt supuse procedurii abilitării de către instanțe.

Structura stagiului de formare civică presupune ca acesta să includă trei domenii de conținut (elemente de educație moral-civică, elemente de educație juridică, proiectul în beneficiul comunității), iar în cadrul domeniilor să existe mai multe teme în funcție de particularitățile de vârstă, de dezvoltare emoțională și intelectuală, de infracțiunea pentru care a fost sancționat minorul și alte aspecte considerate relevante. Stagiul de formare civică este gândit pentru a asigura formarea teoretică și practică, astfel încât modulele cuprind exerciții, proiecte și aplicații.

Punerea în executare a măsurii presupune o întâlnire între reprezentantul serviciului de probațiune, minor și părinții săi în cadrul căreia aceștia sunt informați de către judecătorul delegat cu executarea despre măsura care a fost dispusă, în ce constă, ce urmărește și care sunt consecințele nerespectării sale, urmând ca în termen de 60 de zile calculate din momentul înțînirii sus-menționate, minorul să fie inclus în cursul de formare civică. În cazul nerespectării măsurii ori a obligațiilor impuse, instanța are la dispoziție mai multe posibilități care includ prelungirea măsurii cu respectarea maximumului de 4 luni sau înlocuirea cu una dintre celelalte trei măsuri neprivative mai severe.

Capitolul al patrulea este dedicat cercetării măsurii supravegherii care nu este în integralitate nouă din punct de vedere al conținutului deoarece în vechea reglementare penală exista măsura educativă a libertății supravegheate, cele două măsuri fiind parțial asemănătoare. Studiul măsurii include o comparație a acesteia cu libertatea supravegheată, cu reliefaarea aspectelor pe care le au în comun și progresa de la noua legislație.

Din punct de vedere al conținutului supravegherea constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic pe o durată cuprinsă între 2 și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia. Supravegherea și îndrumarea minorului în executarea măsurii educative a supravegherii se realizează ca regulă de părinții minorului, iar controlul executării măsurii educative a supravegherii și controlul îndeplinirii atribuțiilor de către persoana care exercită supravegherea se realizează de consilierul de probațiune. Deoarece legea nu prevede în mod expres modalitățile în care consilierul de probațiune realizează în concret controlul persoanei în cauză, acesta are libertatea să organizeze activitatea de control după cum apreciază, în funcție de formele și modalitățile pe care le consideră mai eficiente, dar și în funcție de resursele pe care le are la dispoziție.

În ceea ce privește persoana care asigură supravegherea, legiuitorul a stabilit în mod limitativ persoanele care pot să îl ia în supraveghere pe minor, cu menționarea precisă a calității acestora: părinte, persoana care l-a adoptat, tutore, persoană „de încredere”. Din punctul nostru de vedere apreciem că esențial în alegerea persoanei majore care să supravegheze minorul este ca cea dintâi să fie o persoană de încredere, responsabilă și capabilă să se asigure că minorul respectă măsura luată.

Analizând locul pe care măsura supravegherii îl ocupă în categoria măsurilor educative neprivative de libertate și scopul și conținutul său, remarcăm că există o corelație între acestea. Astfel, supravegherea este reglementată ca fiind a doua măsură neprivativă ca asprime, după stagiul. De regulă, măsura se ia față de minorii care au săvârșit infracțiuni de gravitate redusă spre medie, aflați la prima confruntare cu legea penală. Față de celelalte măsuri neprivative, supravegherea nu implică stabilirea unui program care să includă un număr determinat de activități. În cazul acestei măsuri un astfel de program al minorului există deja, iar serviciul de probațiune monitorizează doar modul în care este respectat. În orice caz, eficiența măsurii educative a supravegherii depinde în mare măsură de o evaluare corectă a programului zilnic al minorului și a posibilităților de supraveghere pe care le au persoanele din familia sa, evaluare care revine consilierului de probațiune și ulterior, la momentul alegerii unei măsuri, instanței.

Capitolul cinci prezintă măsura consemnării la sfârșit de săptămână, inspirată din dreptul penal spaniol, măsură nouă în legislația din România, în reglementarea anterioară neputând fi identificată o măsură educativă care să aibă conținut asemănător. Consemnarea constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care în această perioadă are obligația de a participa la programe sau a desfășura activități impuse de instanță. Dintre măsurile neprivative reglementate de codul penal român, consemnarea

este considerată mai severă decât stagiul de formare civică și supravegherea, dar mai blândă decât asistarea zilnică.

Un aspect care diferențiază măsura consemnării de celelalte măsuri este caracterul său discontinuu în privința perioadei efective pe parcursul căreia se desfășoară. Prin natura și modul de reglementare măsura privește exclusiv zilele de sâmbătă și duminică, atunci când minorul este obligat să rămână la domiciliu, în restul zilelor săptămânii minorul nefiind supus vreunei restricții.

Similar celorlalte măsuri neprivative, pentru executarea consemnării este necesar sprijinul serviciului de probațiune, acordat prin intermediul consilierilor de probațiune. Aceștia realizează controlul a două componente ale acestei măsuri: în primul rând, modul de executare a măsurii de către minor și în al doilea rând, modul de îndeplinire a atribuțiilor de persoana supraveghetoare. Efectuarea controlului se realizează prin vizite la domiciliul minorului, programate sau inopinate, după caz. În toate situațiile în care minorul (în cazul în care este singur), respectiv persoana care îl supraveghează (dacă există o astfel de persoană) au obligația să permită consilierului efectuarea controlului prin pătrunderea în domiciliu.

Din punct de vedere al conținutului în comparație cu celelalte măsuri educative, consemnarea are un conținut destul de sumar și nu presupune participarea la programe menite să determine schimbări în comportamentul minorului. Este cel puțin îndoielnic că o asemenea măsură ar putea să răspundă nevoilor de reeducare pe care le are un minor care a săvârșit o infracțiune relativ gravă sau a mai comis infracțiuni anterior. În această situație minorul în cauză are nevoie de o perioadă suficient de îndelungată în cadrul căreia să urmeze un program sau mai multe care să determine schimbări comportamentale. În condițiile în care acesta și-a însușit deja o serie de valori distorsionate și a dezvoltat un comportament contrar normelor de drept, nu se poate aștepta în mod realist o schimbare ca urmare a izolării sale la domiciliu vreme de câteva zile pe parcursul mai multor săptămâni. Așa cum comportamentul infracțional este rezultatul a mai mulți factori care au acționat pe parcursul unei perioade de timp considerabile, la fel și „remodelarea” sa presupune timp și resurse educaționale adecvate.

Capitolul al șaselea este destinat prezentării măsurii educative a asistării zilnice, inspirată din reglementările dreptului spaniol, unde se regăsește ca asistare într-un centru de zi, fiind nouă în legislația română, introdusă la 1 februarie 2014 prin actualele dispoziții din codul penal. Asistarea zilnică presupune obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului.

Dintre măsurile educative din codul penal român, asistarea zilnică este considerată cea mai severă măsură neprivativă, după stagiul, supraveghere și consemnare. Această ierarhizare care situează asistarea zilnică pe poziția celei mai aspre măsuri neprivative de

libertate este justificată prin raportare la durata măsurii, programul său riguros și obligațiile pe care trebuie să le îndeplinească minorul sancționat.

Consilierul de probațiune controlează executarea măsurii de către minor și îndeplinirea atribuțiilor de către instituția din comunitate care exercită supravegherea atunci când este cazul, iar dacă minorul parcurge și un curs, consilierul de probațiune monitorizează și derularea sa. Din analiza dispozițiilor legale și a mecanismelor gândite pentru aplicarea lor, executarea în bune condiții a măsurii pare să fie garantată. În realitate dificultățile de a controla efectiv executarea măsurii sunt numeroase, cauzate în primul rând de insuficiența resurselor serviciului de probațiune.

Avem în vedere chestiuni precum lipsa unor mijloace de transport suficiente care să permită deplasarea consilierilor spre zone limitrofe unde se află unii dintre minorii aflați în executarea măsurilor, dar și principala deficiență a sistemului de probațiune, lipsa personalului care să poată asigura îndeplinirea în bune condiții a atribuțiilor date în sarcina lor prin lege. Avem în vedere de asemenea că activitatea unui consilier de probațiune presupune și atribuții în afara celor care privesc minorii și măsurile educative luate față de aceștia de instanța de judecată.

Pentru a identifica nevoile minorului consilierul de probațiune trebuie să dedice suficient timp discuției cu acesta, dar și cu părintele care îl însoțește pentru a identifica pe cât posibil punctele vulnerabile ale minorului, astfel încât ulterior să poată alcătui un program care să se adreseze problemelor identificate. Referitor la conținutul programului, în esență activitățile urmează a fi organizate în funcție de nevoile minorului și de carențele pe care le prezintă, dar și de interesul său pentru anumite domenii și activități. Pentru asistarea zilnică, spre deosebire de celelalte măsuri educative neprivative de libertate, implicarea consilierilor de probațiune este mai accentuată deoarece aceștia stabilesc orarul activităților și condițiile de desfășurare, monitorizând respectarea lor, astfel că opțiunile minorului nu se pot manifesta decât în limitele impuse de serviciul de probațiune.

Capitolul al șaptelea este dedicat prezentării măsurii internării într-un centru educativ, cunoscută și în prevederile din dreptul francez, englez, elvețian, grec, olandez, spaniol și german, măsură ce nu prezintă caracter de noutate în dreptul penal român. Atunci când afirmăm lipsa caracterului de noutate absolută în dreptul român, avem în vedere că dispozițiile codului penal român anterior reglementau internarea în centrul de reeducare ca una dintre măsurile privative pentru minorii infractori, asemănătoare din punct de vedere al rațiunii și scopului urmărit.

Măsura internării într-un centru educativ este o măsură privativă ce presupune internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor în cadrul căreia să urmeze un program de pregătire școlară și formare profesională potrivit cu aptitudinile sale și programe de reintegrare socială. În cazul măsurilor privative de libertate și implicit a internării într-un centru educativ intervenția asupra minorului are intensitate sporită,

acesta fiind constrâns să rămână în cadrul centrului educativ, unde participă la activitățile din program. Prin prisma privării de libertate a minorului, măsura educativă are un efect represiv, deși, așa cum rezultă din reglementarea măsurii, aceasta are un caracter esențialmente educativ.

În ceea ce privește amânarea sau întreruperea executării măsurii internării într-un centru educativ trebuie menționat că acestea sunt reglementate, iar dispozițiile aplicabile persoanelor majore privind motivele care justifică acordarea amânării/întreruperii, procedura de soluționare a cererii, obligațiile pe care le au în perioada amânării sau a întreruperii, instanța competentă care soluționează cererea și evidența întreruperilor sunt pe deplin aplicabile în cazul amânării sau întreruperii măsurii educative a internării într-un centru educativ.

Având în vedere că persoanele internate în centrul educativ își desfășoară activitățile în cadrul centrului, acesta trebuie să fie echipat corespunzător astfel încât să poată răspunde nevoilor persoanelor internate. În concret centrul educativ trebuie să dispună de spații pentru programele educaționale și recreative și spații pentru cazare, prepararea și servirea mesei, acordarea asistenței medicale și primirea vizitelor. În plus, pentru derularea activităților menționate, în cadrul centrului educativ trebuie să funcționeze personal specializat și personal tehnico-administrativ.

În privința drepturilor persoanelor internate în centru, Legea nr. 254/2013 prevede în mod expres că minorii internați în centrele educative beneficiază de drepturile garantate prin lege persoanelor majore care execută pedepse în penitenciar. Totuși, în unele cazuri, acestea sunt particularizate astfel încât să răspundă structurii și nevoilor persoanelor minore, cu adaptările ce decurg din faptul că aceste persoane, având o altă vârstă, au alte moduri de exercitare a drepturilor și alte necesități. Executarea măsurii este guvernată de un ansamblu de reguli care constituie regimul de executare. Internarea în centrul educativ cunoaște un singur regim de executare, comun pentru toate persoanele internate, regim care trebuie să răspundă nevoilor de dezvoltare fizică și psihică a minorilor internați.

Pe parcursul executării măsurii minorul internat are obligația să manifeste un comportament adecvat, să respecte regulile și să facă eforturi în vederea îndreptării sale. Comportamentul contrar regulilor care guvernează desfășurarea activității în centrul educativ este de natură să afecteze procesul său de reeducare și al celorlalte persoane din centru, astfel că legea prevede posibilitatea ca instanța să dispună continuarea executării măsurii într-un penitenciar pentru persoanele care au împlinit vârsta de 18 ani și au un comportament ce influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și integrare a celorlalte persoane internate. Pe de altă parte, o conduită corespunzătoare manifestată pe parcursul șederii în centrul educativ poate conduce la înlocuirea internării cu asistarea zilnică sau la liberarea înainte de termen din executarea măsurii privative.

În capitolul opt am analizat măsura internării într-un centru de detenție, cea mai severă măsură privativă de libertate, în reglementarea căreia legiuitorul român s-a inspirat din prevederile altor sisteme de drept europene: modelul principal este dreptul spaniol, fiind avute în vedere și reglementări din dreptul francez, dreptul german și dreptul austriac. Măsura constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, cu regim de pază și supraveghere, în care să urmeze programe intensive de reintegrare socială și programe de pregătire școlară și formare profesională corespunzătoare aptitudinilor sale.

Referitor la siguranța centrelor de detenție, acesta constituie un aspect deosebit de important deoarece pe de o parte, internarea presupune privarea de libertate a minorilor, dar trebuie avute în vedere particularitățile determinate de vâsta minorilor. În același timp, comparativ cu centrul educativ, centrul de detenție presupune desfășurarea activităților educaționale și de formare profesională într-un regim mai strict de pază și supraveghere.

Potrivit legii, centrul de detenție este prevăzut cu amenajări, dispozitive, personal și mijloace tehnice care să asigure supravegherea și controlul perimetrelor, al spațiilor interioare și al căilor de acces și este dotat cu un serviciu de supraveghere și însoțire care trebuie să prevină eventuale acțiuni de sustragere de la executarea măsurii educative și de comitere a oricăror alte acțiuni ilicite, în concordanță cu obligația administrației de a asigura minime măsuri pentru a garanta siguranța centrelor. Deși centrele de detenție sunt dotate cu mijloace și personal care să garanteze siguranța, este posibil ca unele situații dificile să nu poată fi gestionate de Administrația Națională a Penitenciarelor (de tipul manifestărilor care tulbură ordinea și liniștea publică sau pun în pericol viața ori integritatea corporală a persoanelor sau securitatea bunurilor), caz în care se poate solicita sprijin din partea Ministerului Afacerilor Interne.

Cu privire la conduita persoanelor internate în centrul de detenție, legea stabilește în mod expres două categorii principale de obligații: să frecventeze cursurile de instruire școlară până la nivelul învățământului general obligatoriu și să participe la cursurile de formare profesională și la alte activități organizate în centru. Chiar dacă din punct de vedere al conținutului, internarea într-un centru de detenție este asemănătoare cu internarea în centrul educativ, nu trebuie omise trăsăturile specifice ale celei dintâi, anume că programele se desfășoară în mod intensiv și că activitățile se derulează cu pază și supraveghere. Ca regulă, caracterul intensiv al programelor implică frecvența mai ridicată a acestora decât în centrul educativ, dar și un conținut distinct în sensul existenței mai multor informații și a unor modalități complexe de transmitere.

Dacă pentru internarea într-un centru educativ este aplicabil un singur regim de executare, comun pentru toate persoanele internate, măsura educativă a internării într-un centru de detenție implică două tipuri de regim, închis și deschis. Criteriile pe baza cărora se distinge între cele două regimuri de executare a măsurii educative vizează gradul de limitare a libertății de mișcare a persoanelor internate, modul și locul de organizare și

desfășurare a activităților. Ca regulă, stabilirea regimului se realizează în funcție de perioada măsurii educative: pentru persoanele care au de executat sub 3 ani se stabilește regimul deschis, iar pentru persoanele care au de executat o măsură peste 3 ani se stabilește regimul închis.

În capitolul nouă am cercetat aspecte procesual penale ale cauzelor cu minori. Astfel, am subliniat necesitatea ca aceste cauze să fie soluționate de judecători anume desemnați, cerință impusă inclusiv de reglementări cu caracter internațional ce au la bază ideea că judecătorii care soluționează cauzele cu minori trebuie să aibă o pregătire aprofundată în ceea ce privește persoanele minore, pregătire care să includă noțiuni de psihologie, sociologie, criminologie și care să contribuie la formarea lor astfel încât să permită o mai bună înțelegere și abordare a acestor cauze. Totodată, cauzele cu minori cauzesc unele particularități din punct de vedere al procedurii care includ obligativitatea lipsei de publicitate a ședinței pentru a proteja interesele minorilor și pentru a evita expunerea acestora, necesitatea judecării de urgență și cu precădere pentru clarificarea celeritate a situației juridice a minorilor, dar și pentru ca măsurile educative care se iau în cazul stabilirii vinovăției să fie eficiente prin raportare la momentul săvârșirii infracțiunii. În ceea ce privește ascultarea minorului, se va realiza de regulă o singură dată, reascultarea putând fi admisă de judecător doar în cazuri temeinic justificate.

Totodată, în cursul judecății instanța este obligată să citeze anumite persoane și instituții precum serviciul de probațiune, părinții minorului sau tutorele, respectiv curatorul sau persoana în îngrijirea sau supravegherea căreia se află minorul. Motivul citării are la bază faptul că în concepția legiuitorului român persoanele menționate au deopotrivă drepturi și obligații în procedura privind minorii. În concret, ele au posibilitatea să ofere lămuriri referitoare la situația minorului, să formuleze cereri și chiar propuneri în legătură cu măsurile ce s-ar putea dispune. Citarea acestor persoane se face pentru fiecare termen de judecată cu excepția situației în care au termen în cunoștință.

În același capitol am descris procedura recunoașterii învinuirii, precum și ipotezele diferite pe care le poate întâlni instanța de judecată în funcție de situația concretă a inculpatului minor: minorul dorește să recunoască săvârșirea infracțiunii, însă reprezentantul său legal se opune și nu își dă încuviințarea, minorul nu are un reprezentant legal sau acesta din urmă nu poate fi găsit în vederea aducerii la judecată pentru a exprima consimțământul său pentru recunoaștere, situația inculpatului minor la data săvârșirii infracțiunii care a devenit major pe parcursul procesului penal.

În cauzele cu inculpați minori o altă cerință obligatorie este întocmirea referatului de evaluare de către serviciul de probațiune, iar încălcarea dispozițiilor legale care impun obligativitatea obținerii sale atrage în opinia noastră, sancțiunea nulității relative, condiționată de producerea unei vătămări care să fie dovedită și imposibil de înlăturat altfel decât prin desființarea actului. O formă de protecție suplimentară garantată de legiuitor minorilor este și faptul că pentru suspectul sau inculpatul minor asistența

juridică este obligatorie, iar nerespectarea acestei dispoziții atrage ca sancțiune nulitatea absolută. În plus, în cazul în care sunt deduse judecății infracțiuni pretins a fi fost comise de minorii cu vâsta între 14 și 16 este obligatorie expertiza medico-legală psihiatrică pentru a verifica existența discernământului. O astfel de verificare este necesară întrucât minorul cu vâsta între 14 și 16 ani răspunde penal doar dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ întrucât pentru această categorie de minori funcționează o prezumție relativă a lipsei de discernământ.

Capitolul zece cuprinde concluziile lucrării, respectiv că forma și conținutul textelor legale răspund nevoilor curente ale societății și minorilor din România și au aptitudinea de a determina scăderea infracționalității în rândul minorilor, prevenirea săvârșirii de fapte contrare legii penale și reeducarea celor care au avut deja contact cu legea penală. Cu toate acestea nu trebuie să uităm că aceste atribute chiar dacă sunt necesare, nu sunt suficiente prin ele însele pentru atingerea obiectivelor propuse, iar eficiența lor depinde într-o mare măsură de modalitatea de punere în aplicare

Așa cum am arătat deja, la momentul la care noile dispoziții legale au intrat în vigoare, nu au existat măsuri de tip organizatoric, administrativ sau financiar care să le susțină corespunzător. De-a lungul timpului, unele aspecte au fost îmbunătățite și au contribuit la o mai bună funcționare a justiției penale în cazul minorilor, altele nu sunt încă remediate. Credeam că în acest sens este desosebit de util să fie ascultate semnalele pe care actorii implicați în realizarea actului de justiție, dar și literatura de specialitate prin cercetători le transmit și să se acționeze în consecință.

În același timp, dacă din punct de vedere legislativ s-au realizat progrese incontestabile, nu trebuie omisă că delincvența juvenilă cunoaște cauze multiple care o generează și o întrețin, astfel încât reducerea sa necesită abordarea și remedierea tuturor acestora. Este adevărat că toate măsurile educative reglementate în noua legislație pentru minori sunt complexe și abordează o parte dintre factorii care au stat la baza comiterii de infracțiuni, însă există și deficiențe necomplinite care depășesc resursele și posibilitățile disponibile sistemului de justiție penală. În consecință revine puterii legiuitoare, dar și celei executive sarcina dificilă de a se adresa tuturor acestor probleme și de a găsi mijloace potrivite pentru soluționarea lor. Considerăm că doar prin eforturi convergente în domenii multiple și printr-o susținere financiară și cu resurse umane adecvate se poate reduce cifra infracționalității în rândul minorilor.